

Гладченко Д. М.,
*аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

**АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ВІД
20.08.2024 Р. № 3902-ІХ – СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСІБ,
ЩО ВПЕРШЕ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ВЧИНИЛИ ВІЙСЬКОВІ
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТ. СТ. 407, 408 КК
УКРАЇНИ, ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

**THE ANALYSIS OF THE CRIMINAL LAW NOVELTY OF THE LAW
OF UKRAINE NO. 3902-IX DATED 20.08.2024 – THE SPECIAL TYPE
OF EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY OF A PERSONS WHO
HAVE COMMITTED MILITARY CRIMINAL OFFENCES
UNDER ARTICLES 407, 408 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE
FOR THE FIRST TIME DURING MARTIAL LAW**

У статті здійснено аналіз кримінально-правової новели Закону України від 20.08.2024 р. № 3902-ІХ – регламентованого ч. 5 ст. 401 Кримінального кодексу України виду звільнення осіб, що вперше під час дії воєнного стану вчинили військові кримінальні правопорушення, передбачені ст. 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та ст. 408 «Дезертирство» розділу XIX Особливої частини кримінального закону, від кримінальної відповідальності.

Автором використано категорії, покладені в основу хрестоматійної класифікації видів звільнення особи від кримінальної відповідальності, та встановлено, що новела Закону України від 20.08.2024 р. № 3902-ІХ – це спеціальний, безумовний, дискреційний/факультативний/необов'язковий вид звільнення від кримінальної відповідальності.

Подальше дослідження новододаної ч. 5 ст. 401 закону про кримінальну відповідальність здійснено шляхом аналізу конкретних складових її правової конструкції.

Надано оцінку правовій конструкції новели Закону України від 20.08.2024 р. № 3902-ІХ в частині визначення суспільно небезпечних діянь, до суб'єктів яких може бути застосовано звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 Кримінального кодексу України.

Також розглянуто проблематику важливої особливості правової конструкції ч. 5 ст. 401 кримінального закону – нормативно-правової вимоги про те, що вчинене особою в умовах воєнного стану військове кримінальне правопорушення, передбачене ст. ст. 407, 408 закону про кримінальну відповідальність, має бути скоєно саме вперше.

Спираючись на зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України, досліджено ще одну умову звільнення військовослужбовця від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 кримінального закону – вимогу щодо наявності письмової згоди командира/начальника військової частини/установи на продовження проходження таким військовослужбовцем військової служби.

Новелу Закону України від 20.08.2024 р. № 3902-ІХ загалом оцінено як доречну та своєчасну. Відзначено, що вона характеризується як цілком буденними рисами, так і по-справжньому унікальними особливостями – однак її правова конструкція має немало кількість недоліків, які потребують їх якнайшвидшого законодавчого виправлення.

Ключові слова: *самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, військовослужбовець, командир, начальник.*

The article analyses the criminal law novelty of Law of Ukraine No. 3902-IX dated 20.08.2024 – the type of exemption from criminal liability of persons who committed military criminal offences under Article 407 'Unauthorized abandonment of a military unit or place of service' and Article 408 'Desertion' of Chapter XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine for the first time during martial law, regulated by Part 5 of Article 401 of the Criminal Law.

The author uses the categories underlying the traditional classification of types of exemption from criminal liability and establishes that the novelty of Law of Ukraine No. 3902-IX dated 20.08.2024 is a special, unconditional, discretionary/optional/non-mandatory type of exemption from criminal liability.

Further study of the newly added Part 5 of Article 401 of the Law on Criminal Liability is carried out by analysing the specific components of its legal structure.

The article assesses the legal construction of the novelty of Law of Ukraine No. 3902-IX dated 20.08.2024 in terms of defining socially dangerous acts to the subjects of which may be exempted from criminal liability under Part 5 of Article 401 of the Criminal Code of Ukraine.

The author also examines the issues of an important feature of the legal construction of Part 5 of Article 401 of the criminal law – the legal requirement that a military criminal offence under Articles 407, 408 of the Law on Criminal Liability committed by a person under martial law must be for the first time.

Based on the comments of the Main Legal Department of the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine, the author examines another condition for exemption of a military serviceman from criminal liability under Part 5 of Article 401 of the Criminal Law – the requirement to have a written consent of the commander/head of a military unit/institution to extend the military service of such a military serviceman.

In general, the novelty of the Law of Ukraine No. 3902-IX dated 20.08.2024 is assessed as appropriate and timely. It is noted that it is characterised by both quite ordinary features and truly unique aspects. However, its legal construction has a considerable number of defects that require their prompt legislative correction.

Key words: *unauthorised abandonment of a military unit or place of service, desertion, during special period, except for martial law, military serviceman, commander, head.*

Постановка проблеми. З початком збройної агресії російської федерації проти України широкий суспільний резонанс отримала проблема стрімкого поширення суспільно небезпечних діянь, передбачених ст. 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та ст. 408 «Дезертирство» розділу XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України, кримінальний закон, закон про кримінальну відповідальність) [1]. Після впровадження 2022–2024 рр. цілої низки очевидно малорезультативних нормативно-правових змін, національний нормотворець неочікувано вдався до вкрай екстравагантного кримінально-законодавчого кроку у довготривалій справі боротьби зі стрімким розповсюдженням кримінально караного самовільного залишення військової частини або місця служби (зокрема дезертирства) – Законом України від 20.08.2024 № 3902-IX (далі – Закон № 3902-IX) доповнив ст. 401 «Поняття військового кримінального правопорушення» КК України новою частиною п'ятою, яка встановила можливість звільнення осіб, що під час дії воєнного стану вперше вчинили військові кримінальні правопорушення, визначені ст. ст. 407, 408 кримінального закону, від кримінальної відповідальності за умови їх добровільного звернення до слідчого, прокурора чи

суду із клопотанням про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби, а також за наявності письмової згоди командира / начальника військової частини / установи на продовження проходження військової служби такою особою [1, 2].

Постановка завдання. Мета статті – здійснити всебічний кримінально-правовий аналіз ч. 5 ст. 401 кримінального закону та надати оцінку ключовим особливостям і потенційним видам нововпровадженого спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, регламентованого цією нормою.

Стан дослідження. Дослідженню видів звільнення осіб від кримінальної відповідальності в межах українського кримінального законодавства присвячували свої наукові праці Ю. Баулін, Т. Нікіфорова та багато інших авторів. Водночас, оскільки з моменту прийняття Закону № 3902-IX та набрання ним чинності пройшов невеликий проміжок часу, впроваджені цим нормативно-правовим актом (далі – НПА) норми ч. 5 ст. 401 кримінального закону поки не встигли отримати належного вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз кримінально-правової новели Закону № 3902-IX обов'язково варто почати з формулювання її загальної характеристики як виду звільнення від кримінальної відповідальності (використовуючи категорії, покладені в основу хрестоматійної класифікації видів звільнення

особи від кримінальної відповідальності, свого часу постульованої Ю. Бауліним [3, с. 62–65] та іншими українськими вченими-правниками).

Так, оскільки нововведена ч. 5 ст. 401 КК України є складовою Особливої частини цього НПА, а її норми закріплюють правові підстави відмови держави від застосування негативних кримінально-правових заходів примусу щодо суб'єктів обмеженого переліку конкретно визначених суспільно небезпечних діянь – новела Закону № 3902-IX очевидно являє собою **спеціальний вид** звільнення особи від кримінальної відповідальності (критерії належності до такого виду сформульовані, зокрема, Т. Нікіфоровою [4, с. 146, 147]).

Новододаний різновид звільнення «спеціального» характеру, регламентований ч. 5 ст. 401 кримінального закону, доєднався до вкрай малої групи з двадцяти шести інших представників аналогічного виду, що охоплювалися нормами Особливої частини КК України станом на 07.09.2024 р. (дату набрання чинності Законом № 3902-IX) [5]. Зокрема в межах інституту військових кримінальних правопорушень він доповнив довгоіснуючий (але фактично мало-застосовний через вади правової конструкції) спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності, передбачений ч. 4 ст. 401 закону про кримінальну відповідальність [1]. Найвірогідніше, саме місцерозташування зазначеної «сестринської» норми в межах конструкції кримінального закону, власне, і зумовило інтеграцію новели Закону № 3902-IX акурат до ст. 401 КК України, а не безпосередньо у зміст ст. ст. 407, 408 цього НПА.

Водночас досліджуємиий вид звільнення від кримінальної відповідальності безумовно є... **безумовним**, позаяк незастосування до особи негативних кримінально-правових наслідків вчинення суспільно небезпечного діяння на підставі ч. 5 ст. 401 КК України не ставиться у залежність від поведінки такої особи після прийняття судом рішення про її звільнення. За цією рисою новела Закону № 3902-IX споріднена з усіма без винятку спеціальними видами та переважною більшістю загальних видів звільнення особи від кримінальної відповідальності, адже станом на жовтень 2024 р. закон про кримінальну відповідальність наділяє протилежною ознакою «умовності» всього

два види звільнення, регламентовані ст. ст. 47 і 97 Загальної частини [1].

Але по-справжньому новела Закону № 3902-IX вирізняється серед інших (першочергово – спеціальних) видів звільнення від кримінальної відповідальності за зовсім іншою категорією їх хрестоматійної класифікації. Так, ч. 5 ст. 401 КК України станом на жовтень 2024 р. є єдиною нормою серед всієї сукупності однотипних положень Особливої частини зазначеного НПА, яка встановлює саме *право, а не обов'язок* суду щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності, чим наділяє передбачений нею спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності унікальним **дискреційним / факультативним / необов'язковим** характером – такий раніше був притаманний тільки трьом загальним видам звільнення, передбаченим ст. ст. 47, 48 та 97 Загальної частини кримінального закону [1].

Оскільки ч. 5 ст. 401 кримінального закону містить пряму вказівку на конкретну обстановку скоєння згаданих в ній кримінально-протиправних деліктів – «під час дії воєнного стану» – звільненню від кримінальної відповідальності на її підставі очевидно можуть підлягати суб'єкти не всіх без винятку військових кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 407, 408 КК України, а тільки їх особливо кваліфікованих складів, регламентованих ч. 5 ст. 407 (тяжкий злочин) та ч. 4 ст. 408 (особливо тяжкий злочин), адже диспозиції саме цих положень охоплюють кваліфікуючу ознаку «вчинення в умовах воєнного стану» [1].

Водночас завданням Закону № 3902-IX нормотворець визначив «встановлення правових гарантій та механізмів повернення та продовження військової служби військовослужбовцям, які самовільно залишили військову частину або місце несення служби, але повернулися та висловили готовність належним чином виконувати свій військовий обов'язок» [6]. Тому є підстави вважати, що впроваджуючи новий спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності, передбачений ч. 5 ст. 401 КК України, національний законодавець опікувався не тільки і не стільки питанням належної кримінально-правової реакції на вчинення військовослужбовцями самовільного залишення військової частини або місця служби (зокрема

дезертирства) в умовах воєнного стану, скільки мав на меті створення нормативно-правових механізмів подолання негативних наслідків поширення т.з. «СЗЧ», пов'язаних з дестабілізацією стану кадрового забезпечення Сил оборони України. І такий підхід українського нормотворця можна вважати виправданим та об'єктивно обумовленим реаліями воєнної пори.

На думку автора цієї наукової статті, існування кризового явища лавиноподібного розповсюдження кримінально караного самовільного залишення військової частини або місця служби, якому поклала початок збройна агресія РФ проти нашої держави, першочергово зумовлюється аж ніяк не станом кримінально-правового регулювання правовідносин в українському військовому середовищі, а саме жорстокою реальністю російсько-українського фронту, неспокійною дійсністю нашого тилу й вимушеними для України процесами загальної мобілізації. І допоки гостро постають вищеописані безпекові фактори, що здійснюють вкрай негативний вплив на морально-психологічний стан наших військовослужбовців (зокрема на їх ставлення до військового обов'язку) – проблема розповсюдження «СЗЧ» навряд буде мати навіть часткове вирішення.

При цьому, на тлі вищенаведених обставин, відбулася втрата національною кримінально-законодавчою політикою ролі дійового актора в питаннях боротьби зі стрімким поширенням військових кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 407, 408 кримінального закону, оскільки впродовж 2022–2024 рр. було використано весь можливий арсенал реалістичних змін та доповнень до кримінального закону, які могли б посприяти відновленню контролю над армійським правопорядком шляхом приборкання ситуації зі стрімким поширенням кримінально протиправного самовільного залишення військової частини або місця служби (зокрема дезертирства), залишивши в межах «поля для нормативно-правового маневру» місце тільки для найбільш радикальних законодавчих кроків (наприклад, посилення і без того суворих санкцій ч. 5 ст. 407 та ч. 4 ст. 408 закону про кримінальну відповідальність чи навпаки – повної декриміналізації діянь, передбачених цими нормами) – проте до них український нормотворець очевидно схильний

не вдаватися, найвірогідніше, розуміючи великі перспективи їх позитивного впливу і усвідомлюючи ризики розбалансування системи кримінального права внаслідок їх можливого впровадження.

Тому, сприймаючи кримінально-законодавчу політику в сучасних умовах саме як «мистецтво можливого», цілком доречним та в перспективі суспільно вигідним видається застосування нормотворчого підходу, за якого зміни та доповнення до кримінального закону впроваджуються саме з реалістичною метою не стільки подолання «СЗЧ» як явища, скільки мінімізації його негативного впливу на ефективну діяльність Сектору безпеки та оборони України в умовах повномасштабного вторгнення московського ворога, прикладом застосування якого, власне, і можна назвати прийняття Закону № 3902-IX.

Так, варто погодитися з висновком Головного науково-експертного управління (далі – ГНЕУ) Апарату Верховної Ради України (далі – ВРУ), що спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності, встановлений новододаною ч. 5 ст. 401 КК України, дійсно «дещо нівелює принцип невідворотності справедливого покарання» [7] за скоєння вкрай суспільно небезпечних діянь – тяжкого та особливо тяжкого військових злочинів, передбачених ч. 5 ст. 407 й ч. 4 ст. 408 кримінального закону (зокрема фактично урівнює між собою зазначені два діяння, які хоча і безумовно схожі за своїм зовнішнім виявом, але спеціально розмежовані задля забезпечення належного кримінально-правового реагування на більш суспільно небезпечний випадок на адресу військової дисципліни – дезертирство). Проте з огляду на загальновідому проблему постійної нестачі особового складу Сил оборони України в умовах російського повномасштабного вторгнення, а також за обставин об'єктивної неспроможності національної правоохоронної системи практично реалізувати згадану парламентськими експертами «невідворотність справедливого покарання» (наприклад, тільки за січень–серпень здебільшого завершеного 2024 р. було обліковано аж 29148 діянь за ст. 407 КК України, однак з них одразу 94.64% залишилося без рішень про закінчення або зупинення їх досудового розслідування на кінець звітного періоду,

а повідомлення про підозру в цей часовий проміжок отримали тільки 1610 осіб [8]) – впровадження новели Закону № 3902-IX видається вкрай доречним та своєчасним, адже відкриває перспективи повернення до виконання військового обов'язку тисяч наших військовослужбовців, що «пішли у СЗЧ», а зараз – вивільняє ресурси українських органів досудового розслідування та оперативних підрозділів.

Водночас потенційним недоліком ч. 5 ст. 401 кримінального закону можна вважати непоширення дії її норм на військовослужбовців, що скоїли військові кримінальні правопорушення, передбачені ч. 4 ст. 407 та ч. 3 ст. 408 КК України – кримінально каране самовільне залишення військової частини або місця служби (зокрема дезертирство) в умовах особливого періоду, крім воєнного стану.

Так, доповнення закону про кримінальну відповідальність новими кваліфікованими складами військових злочинів, регламентованих вищезазначеними положеннями, було здійснено Законом України від 12.02.2015 р. № 194-VIII [1, 9] у відповідь на перший в історії нашої держави гострий прояв проблеми «СЗЧ» на тлі вельми специфічної обстановки початкового етапу російської агресії 2014–2015 рр., коли російська окупація та подальша анексія Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і розгортання «гарячої» фази російсько-українського збройного протистояння на території Донецької та Луганської областей нашої держави мали наслідком оголошення та проведення часткових мобілізацій, але не супроводжувалися введенням в Україні чи окремих її місцевостях правового режиму воєнного стану.

Тобто в українській історії вже був етап, коли за відсутності впровадженого воєнного стану активно розгорталися події, умови яких виступали, без перебільшення, ключовими факторами широкого розповсюдження кримінально протиправного самовільного залишення військової частини або місця служби серед наших військовослужбовців. І не можна ігнорувати ризики повторення подібних обставин в майбутньому, вже після завершення нинішньої «повномасштабної» фази російсько-українського конфлікту.

Наприклад, у відповідь на підготовку російською федерацією потенційної нової збройної

інтервенції, Україна може завчасно вдатися до проведення прихованої або відкритої загальної чи часткової мобілізації з метою превентивного переведення національних військових формувань на організацію і штати воєнного часу, водночас не вводячи воєнний стан (відклавши це до моменту крайнього загострення провокативної ситуації у прикордонні або початку реалізації ворожого вторгнення). А здійснений під час такої мобілізації призов на військову службу десятків/сотень тисяч військовозобов'язаних громадян України, перед якими майорітиме перспектива участі у новому жорстокому збройному зіткненні – вже видається вкрай родючим підґрунтям для нового витка масового поширення «СЗЧ». І, подібно нинішнім обставинам, надалі знов може сформуватися об'єктивна реальність, за якої нагальна потреба Сил оборони України в особовому складі превалюватиме над необхідністю забезпечення належної правової реакції на деякі злочинні випадки в бік військової дисципліни – але ані військовослужбовці, що скоїли кримінально протиправне самовільне залишення військової частини чи місця служби (зокрема дезертирство) в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, не матимуть стимулів до добровільного «повернення із СЗЧ», ані держава не володітиме законним механізмом оперативного відновлення кадрового складу національних військових формувань за рахунок військовослужбовців, що встали на шлях виправлення.

Тому раціональним видається розширення змісту ч. 5 ст. 401 кримінального закону шляхом встановлення можливості звільнення від кримінальної відповідальності військовослужбовців, що вперше скоїли військові кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 407, 408 КК України, не тільки в обстановці введеного воєнного стану, але й в умовах особливого періоду, крім воєнного стану.

Ще однією важливою особливістю правової конструкції ч. 5 ст. 401 закону про кримінальну відповідальність, що яскраво вирізняє передбачений цією нормою вид звільнення від кримінальної відповідальності – це вимога про те, що вчинене особою в умовах воєнного стану військове кримінальне правопорушення, визначене ст. ст. 407, 408 КК України, має бути скоєно саме *вперше*. Так, окрім новели

Закону № 3902-IX, серед всієї системи спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, регламентованих Особливою частиною КК України станом на жовтень 2024 р., подібною умовою характеризується всього один її представник, передбачений ч. 4 ст. 289 кримінального закону. Водночас вимога щодо вчинення особою відповідного діяння саме вперше широко розповсюджена серед правових конструкцій переважної більшості норм, які визначають загальні види звільнення від кримінальної відповідальності (наприклад, ст. ст. 45–48, 97 закону про кримінальну відповідальність) [1].

На перший погляд, у такий спосіб нормотворець створив цілком правильний і обґрунтований запобіжник, що має перешкоджати зловживанню «поліпшуючими становище особи» можливостями, наданими новелою Закону № 3902-IX, з боку осіб, що не встали на шлях виправлення та вирішили не зупинитися на одному «СЗЧ»-ексцесі. Проте ГНЕУ ВРУ ще на етапі розгляду і прийняття проекту вищезазначеного НПА висловилося щодо проблематики кримінально-правового змісту словосполучення «*вперше* вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього розділу» та спираючись на наукову літературу дійшло висновку, що особа, звільнена від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 КК України, за відсутності фактів вчинення нею інших кримінальних правопорушень, кримінально-правове значення яких не втрачено, надалі може бути повторно звільнена від кримінальної відповідальності на підставі новели Закону № 3902-IX необмежену кількість разів [7]. Автор цієї публікації погоджується із зазначеним застереженнями парламентських експертів, водночас вважаючи за необхідне навести більш ґрунтовні мотивації для такого висновку.

Так, за відсутності належного роз'яснення цього правового питання в межах самого кримінального закону, суперечливий характер правової конструкції ч. 5 ст. 401 КК України у вищевказаній частині підтверджується не стільки науковими дослідженнями, скільки обов'язковими до врахування всіма судами України висновками Верховного Суду (далі – ВС) щодо тлумачення норм права. Наприклад, у постанові ВС

від 16.12.2021 у справі № 346/4094/20 чітко зазначено: такою, яка вчинила кримінальне правопорушення вперше, вважається особа, «котра раніше вчинила кримінальне правопорушення, що вже втратило правове значення (особу було звільнено від кримінальної відповідальності за раніше вчинене кримінальне правопорушення <...>)» [10].

Тобто зі змісту актуальної практики ВС випливає, що військовослужбовці, які в умовах воєнного стану вчинили діяння, передбачені ст. ст. 407, 408 КК України, дійсно можуть звільнитися від кримінальної відповідальності на підставі новели Закону № 3902-IX фактично необмежену кількість разів, адже всі попередні кримінально карані «СЗЧ» таких осіб, від відповідальності за які їх раніше було звільнено згідно до тієї ж ч. 5 ст. 401 закону про кримінальну відповідальність – вже не будуть мати правового значення. Зазначене навряд відповідає задуму суб'єктів правотворчої ініціативи і точно не піде на користь армійському правопорядку. Тому в ситуацію якнайшвидше має втрутитися вищий представницький орган Українського народу та в межах своїх ексклюзивних законотворчих повноважень надати належне тлумачення поняттю «вчинення кримінального правопорушення *вперше*» (як в контексті використання новели Закону № 3902-IX, так і задля правильного застосування загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених ст. ст. 45–48, 97 закону про кримінальну відповідальність).

А фіналізувати аналіз особливостей правової конструкції ч. 5 ст. 401 КК України варто через призму вкрай доцільних зауважень до проекту майбутнього Закону № 3902-IX, висловлених ще одним органом Апарату ВРУ – Головним юридичним управлінням (далі – ГЮУ).

Так, парламентські експерти-юристи критично поставилися до обов'язкової умови звільнення осіб від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 кримінального закону – наявності письмової згоди командира / начальника військової частини / установи на продовження проходження військовослужбовцем військової служби – та зазначили, що в такому разі треті особи може безпосередньо і не підміняють собою суд, але прямо впливають на прийняття ним рішення (в чому ГЮУ ВРУ

вбачає неврахування основоположних засад кримінально-правового регулювання, зокрема змісту норм ст. 124 Конституції України, що не допускають делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами). Водночас ГУЮ ВРУ відзначило відсутність критеріїв, якими мав би керуватися командир (начальник) при наданні вищезгаданої згоди [11].

Одразу варто зазначити, що окреслена особливність новели Закону № 3902-IX робить її унікальним і неповторним видом звільнення від кримінальної відповідальності в межах вітчизняної системи кримінального права, однак наведені вище зауваження парламентських експертів-юристів є абсолютно вірними та належно обґрунтовують необхідність виключення вищезгаданої риси з правової конструкції ч. 5 ст. 401 КК України. Так, автор цієї наукової статті більш ніж розуміє бажання нормотворця створити «правові фільтри», щоб запобігти невинуватому поблажливому ставленню до тих осіб, які отримавши «індульгенцію» ризикують продовжити підлив військової дисципліни – але думка командира (начальника) військової частини (установи) як представника виконавчої влади очевидно має мати для суду не зобов'язальний, а саме рекомендаційний характер. При цьому, навіть за відсутності нормативної вимоги про наявність вищезгаданої письмової згоди військового керівника, його рекомендаційні висновки щодо особистих і службових якостей відповідного військовослужбовця явно і так матимуть вагоме значення під час самостійного вирішення судом питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Втім автору цієї публікації також видніється й інший, альтернативний шлях перебування новели Закону № 3902-IX – наділення її ознаками умовності (подібно до загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених ст. ст. 47, 97 кримінального закону). Так, «письмова згода» командира (начальника) військової частини (установи) може трансформуватися у «клопотання» такого військового керівника про передачу особи, що «повернулася з СЗЧ», на поруки колективу військової частини / установи на певний визначений законодавцем строк (із покладенням на військовослужбовця відповідних обов'язків, зокрема виправдання довіри бойових побратимів). На думку автора цієї публікації, у такий спосіб будуть створені належні «кримінально-правові фільтри» та забезпечена абсолютна недоторканість «монополії» судової влади на прийняття самостійних рішень щодо звільнення осіб від кримінальної відповідальності.

Отож, прийняття Закону № 3902-IX стало справжньою подією в законодавчій історії України, адже ним вкрай доречно та своєчасно впроваджено спеціальний вид звільнення військовослужбовців від кримінальної відповідальності за вчинення найбільш поширених військових кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 407, 408 КК України, що характеризується як цілком буденними рисами, так і по-справжньому унікальними особливостями. Однак правова конструкція ч. 5 ст. 401 кримінального закону має немалою кількість недоліків, що потребують їх якнайшвидшого законодавчого виправлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (в останній редакції ЗУ від 09.10.2024 р. № 4012-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20241025#Text>
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини противстановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану : Закон України від 20.08.2024 р. № 3902-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text>
3. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія : Аттика, 2004. 296 с. URL: <https://ebooks.in.ua/books/baulin-iuv-zvzlennia-vid-kriminalnoi-vidpovidalnosti-monografiia>
4. Нікіфорова Т.І. Юридична природа спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності : Університетські наукові записки. Вип. № 1 (49), 2014. С. 144–150 URL: <https://old.univer.km.ua/statti/nikiforovat.i.%20yurydychna%20pryroda%20specialnysh%20vydiv%20zvzlennya%20vid%20kryminalnoi%20vidpovidalnosti.pdf>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (в останній редакції ЗУ від 20.08.2024 р. № 3902-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20240907#Text>

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» : супровідний документ до законопроекту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2390738>
7. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану» : висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2419591>
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-серпень 2024 року : звітність Офісу Генерального прокурора за формою № 1. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=254245
9. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини : Закон України від 12.02.2015 р. № 194-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-19/ed20241025#n5>
10. Постанова Верховного Суду від 16.12.2021 у справі № 346/4094/20 : судові рішення Верховного Суду. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010704>
11. Зауваження до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану (реєстраційний № 11322) : зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2490429>